

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ
ВІДДІЛ ПІДГОТОВКИ СУДДІВ
ВІДДІЛ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ (ТРЕНЕРІВ)
ВІДДІЛ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО
СУПРОВОДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ СУДДІВ

8 листопад 2024 року

Верховенство права та його складові: класичні, нові та нетипові принципи

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Нові принципи здійснення судочинства

1. Принцип пріоритету національної безпеки
2. Принцип залучення технологій штучного інтелекту
3. Принцип відповідальності перед майбутніми поколіннями
4. Принцип максимальної наближеності судді
5. Принцип врахування нових форм суспільних інтересів
6. Принцип суддівського активізму
7. Принцип безумовної виконуваності судового рішення

Інші важливі складові верховенства права, які частково протягом останніх 30-50 років втратили своє пріоритетне значення

1. Принцип поділу влади
2. Принцип державного суверенітет
3. Суворота відповідність закону
4. Принцип покарання як основа правопорядку
5. Формальний доступ до суду
6. Територіальна юрисдикція
7. Державна монополія на правосуддя
8. Обмежене розуміння прав людини

Конституційні засади (принципи) судочинства

ч. 2 ст. 129

- 1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 2) забезпечення доведеності вини;
- 3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором;
- 5) забезпечення обвинуваченому права на захист;
- 6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 7) розумні строки розгляду справи судом;
- 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення;
- 9) обов'язковість судового рішення.

Законом можуть бути визначені також інші засади судочинства.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

Ст. 109. Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1. незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо)
2. порушення засад гласності і відкритості судового процесу;
3. порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом,
4. порушення засад змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
5. безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом.

Кодекс адміністративного судочинства України

ч. 2 ст. 2

У справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони:

- 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України;
- 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано;
- 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії);
- 4) безсторонньо (неупереджено);
- 5) добросовісно;
- 6) розсудливо;
- 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації;**
- 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія);
- 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення;
- 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку.

Інші спеціальні принципи адміністративного судочинства

1. Найбільш сприятливого для особи тлумачення законодавства
2. Належного урядування (good government)
3. Легітимних очікувань (legitimate/reasonable expectations)
4. Пріоритету суспільних інтересів
5. Пріоритету національної безпеки

Інші принципи, які можуть використовуватися в судочинстві

1. Добросовісності
2. Раціональності
3. Доцільності
4. Один спір – один суд
5. Суд знає закон

Закон України «Про адміністративну процедуру»

ст. 4. Принципи адміністративної процедури

- 1) **верховенство права**, у тому числі законності та юридичної визначеності;
- 2) **рівність перед законом**;
- 3) обґрунтованість;
- 4) безсторонність (неупередженість) адміністративного органу;
- 5) добросовісність і розсудливість;
- 6) пропорційність;
- 7) **відкритість**;
- 8) **своєчасність і розумний строк**;
- 9) ефективність;
- 10) презумпція правомірності дій та вимог особи;
- 11) офіційність;
- 12) **гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні**;
- 13) гарантування ефективних засобів правового захисту..

Закон України «Про адміністративну процедуру»

ч. 3 ст. 6

Здійснення адміністративним органом дискреційного повноваження вважається законним у разі дотримання, зокрема, умови, за якої правомірний вибір здійснено адміністративним органом для досягнення мети, з якою йому надано дискреційне повноваження, і **відповідає принципам адміністративної процедури, визначеним цим Законом.**

Ч. 2 ст. 87

Протиправним є адміністративний акт, що не відповідає **принципам адміністративної процедури.**

п. 3 Прикінцевих та перехідних положень

До приведення законодавчих актів у відповідність із цим Законом вони застосовуються в частині, що не суперечить **принципам цього Закону.**

П'ять ключових складових верховенства права, як основоположного принципу демократичного суспільства, включають:

1. **Законність.** Усі державні органи та громадяни мають діяти відповідно до закону. Закон повинен бути чітким, передбачуваним і зрозумілим, а також прийнятим легітимними органами в установленому порядку.
2. **Правова визначеність.** Закони мають бути стабільними, послідовними й передбачуваними. Це дозволяє людям орієнтуватися в правовому полі та приймати обґрунтовані рішення.
3. **Заборона свавілля.** Влада не повинна діяти свавільно або без достатніх підстав, особливо щодо обмеження прав та свобод особи. Всі дії державних органів повинні бути обґрунтовані законом.
4. **Доступ до правосуддя.** Кожна людина повинна мати доступ до незалежного та справедливого суду для захисту своїх прав. Це передбачає право на ефективний захист і відновлення порушених прав.
5. **Дотримання прав людини.** Верховенство права передбачає повагу до основних прав і свобод людини, таких як право на життя, свободу слова, свободу зібрань та інші. Закони мають відповідати правам людини та бути спрямованими на їх захист.

Ці складові є основою для забезпечення правопорядку, стабільності суспільства та захисту прав людини.

Верховенство права є основоположним принципом правової системи, і його складові можна виділити наступним чином:

1. **Законність:** Усі особи та органи влади підлягають закону, і жоден не стоїть вище закону.
2. **Справедливість:** Закони повинні бути справедливими, прозорими й однаковими для всіх, забезпечуючи рівний захист прав.
3. **Незалежність судової влади:** Судова система повинна бути незалежною від інших гілок влади, що гарантує неупередженість та справедливість у правосудді.
4. **Права людини:** Забезпечення й захист основних прав і свобод людини є невід'ємною частиною верховенства права.
5. **Доступ до правосуддя:** Усі особи повинні мати можливість звертатися до суду для захисту своїх прав і законних інтересів.

Дозвольте пояснити п'ять найважливіших складових верховенства права:

1. Законність

- Закони мають бути чіткими, зрозумілими та публічно доступними
- Всі рішення влади повинні базуватися на законі
- Ніхто не може бути покараний без правових підстав

2. Правова визначеність

- Закони повинні бути стабільними та передбачуваними
- Громадяни мають розуміти свої права та обов'язки
- Зворотна дія законів обмежена

3. Рівність перед законом

- Відсутність дискримінації
- Однакове застосування законів до всіх
- Рівний доступ до правосуддя

4. Незалежність судової влади

- Суди діють неупереджено без зовнішнього впливу
- Судді призначаються та діють за прозорими процедурами
- Рішення судів є обов'язковими для виконання

5. Доступ до правосуддя

- Наявність ефективних механізмів захисту прав
- Справедливий судовий розгляд у розумні строки
- Можливість оскарження рішень

Трискладовий тест вирішення спору передбачає, що суд, приймаючи рішення у межах суддівського розсуду (дискреції суду), перевіряє його на відповідність (несуперечність) принципам :

1. Національної безпеки
2. Суспільного (державного) інтересу
3. Ефективності захисту порушеного права особи

З'їзд суддів України затвердив нову редакцію Кодексу суддівської етики
<https://sud.ua/uk/news/publication/310904-sezd-sudey-ukrainy-utverdil-novuyu-redaktsiyu-kodeksa-sudeyskoy-etiki>

З'їзд суддів України 18 вересня затвердив у новій редакції Кодекс суддівської етики, який був розроблений за ініціативи і за безпосередньої участі РСУ. За проголосувало 188 делегатів, 40 проти, 15 утрималися.

Стаття 16.

Використання суддею технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства

Основні завдання, які вже сьогодні може здійснювати штучний інтелект

1. Здійснювати підбірку та перевіряти релевантність і чинність законодавства, яке наведене стороною у поданому процесуальному документі, в т.ч. на предмет редакції відповідного акта на момент виникнення спірних правовідносин
2. Здійснювати підбірку та перевіряти релевантність і «чинність» практики ВС (наявність ініціатив ВС для відступу), яка наведена стороною у поданому процесуальному документі
3. Підтверджувати відсутність практики ВС стосовно конкретного спору/правовідносин та, зокрема, за її відсутності здійснювати підбірку релевантної практики ЄСПЛ, Суду ЄС тощо
4. Навчившись на офіційних перекладах Мінюсту рішень ЄСПЛ, здійснювати переклад всіх нових рішень цього Суду
5. Виявляти пов'язані або схожі триваючі справи (для їх об'єднання, узгодження позицій тощо), а також підстави для ініціювання відкриття зразкової справи
6. Виявляти у проекті судового рішення граматичні та логічні помилки
7. Надавати особі на етапі подачі процесуального документу інформацію про початок відліку процесуальних строків, розмір судового збору, повноти поданих документів тощо (відповідно до вимог процесуального закону)
8. Здійснювати перевірку достовірності поданих доказів, повноважності представника тощо (відповідно до відомостей з офіційних реєстрів),
9. Сигналізувати про можливу наявність «конфлікту інтересів» та, відповідно, підстав для самовідводу
10. Підтверджувати наявність у відзиві відповіді на всі доводи позову, апеляційної або касаційної скарги.

ПРИНЦИП ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕРЕД МАЙБУТНІМИ ПОКОЛІННЯМИ

Означає заборону несправедливого використання наявних природних, фінансових та інших ресурсів без врахування інтересів майбутніх поколінь.

Сферами найчастішого використання принципу моральної відповідальності перед майбутніми поколіннями є правовідносини, пов'язані з охороною довкілля та бюджетної політики, що головним чином зумовлено специфікою цих сфер, а саме, відтермінованістю у часі моменту прийняття рішень відповідних суб'єктів владних повноважень та «візуалізацією» їх наслідків, а також об'єктивністю наявності протиріч між приватним (індивідуальним, персоніфікованим) інтересом та суспільним (публічним, як правило, неінституціоналізованим) інтересом, що може бути представлений міжнародними інституціями, громадськими організаціями тощо.

Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія) Доповідь «Верховенство права», схвалена 25–26 березня 2011 року

п. 41

Наразі є можливим консенсус стосовно обов'язкових елементів поняття «верховенство права»:

1. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права;
2. Юридична визначеність;
3. Заборона свавілля;
4. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю;
5. Дотримання прав людини;
6. Заборона дискримінації та рівність перед законом.

Використані джерела:

1. Берназюк Ян. Повідомлення (інформування) учасників справи як обов'язок суду забезпечити конституційні принципи рівності та змагальності (16.11.23) <http://nsj.gov.ua/ua/newsr/13-16-listopada-2023-r-programa-pidgotovki-ta-pidvishennya-rivnya-kvalifikatsii-za-standartizovanou-programou-pomichnikiv-suddiv-gospodarskih-sudiv>
2. Берназюк Ян. Конституційний принцип гласності судового процесу та особливості розгляду справ, які містять інформацію з обмеженим доступом (03.11.2023) <https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijnyj-pryntsyp-hlasnosti-sudovoho-protsesu-ta-osoblyvist-rozhljadu-sprav-iaki-mistiat-informatsiiu-z-obmezenym-dostupom>
3. Берназюк Ян. Право на справедливий суд та принцип правової визначеності: строки у справах про соціальний захист (28.07.2023) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/4_presentation_bernaziuk_social_terms_deadlines.pdf
4. Берназюк Ян. Незастосування судом закону: між верховенством права та принципом розподілу державної влади (на прикладі захисту соціальних прав) (06.07.2023) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Nezastosuvannia_sudom_zakonu_Bernaziuk.pdf
5. Берназюк Ян. Особливості застосування принципу національної безпеки в умовах воєнного стану в Україні» (26.04.2023) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_osobl_zastos_prun_nac_bezp.pdf
6. Берназюк Ян. Принцип законності як один із елементів верховенства права: особливості застосування під час вирішення соціальних спорів (21.04.2023) [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/presentation_bernaziuk_effectivenii_zahist%20(1).pdf)
7. Берназюк Ян. Принцип рівності та заборони дискримінації під час вирішення приватно-правових та публічно-правих спорів (07.04.2023) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/bernaziuk_principle_of_equality_prohibition_of_discrimination.pdf
8. Берназюк Ян. Принцип національної безпеки як підстава тимчасового обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного стану (ст. 64 Конституції України) та відступу від зобов'язань держави (ст. 15 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод) (08.02.2023) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/bernaziuk_vidstup_bezpeka.pdf
9. Берназюк Ян. Судовий збір: між правом на доступ до правосуддя та принципом рівності усіх учасників судового процесу перед законом (26.01.2023) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Sud_zbir_dostyp_rivnist.pdf

Використані джерела:

10. Берназюк Ян. Преюдиційність судового рішення в адміністративному судочинстві: між принципами правової визначеності та обов'язковості з'ясування всіх обставин справи (14.11.2022) <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1350158>
11. Берназюк Ян. Офіційне з'ясування всіх обставин у справі як спеціальний принцип адміністративного судочинства (14.10.2022) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_11_04_Bernazuk.pdf
12. Берназюк Ян. Застосування судами принципу національної безпеки: український та міжнародний аспект (16.08.2022) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_present/2022_08_16_Bernazuk.pdf
13. Берназюк Ян. Інформація з обмеженим доступом та дотримання принципу змагальності у судовому процесі (25.11.2021) <http://nsj.gov.ua/ua/training/programi-pidgotovki-kiiv/25-listopada-2021-r-programa-treningu-na-temu-pravo-na-informatsiuta-informatsiya-z-obmejenim-dostupom1>
14. Берназюк Ян. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення (24.06.2021) <http://nsj.gov.ua/ua/news/verhovenstvo-prava>
15. Берназюк Ян. Особливості дотримання в адміністративному судочинстві принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами (23.04.2021) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Bernazuk_23_04_2021.pdf
16. Берназюк Ян. Зміни до Конституції України щодо правосуддя та нові підходи до застосування принципу обов'язковості виконання судового рішення під час вирішення публічно-правових спорів (01.12.2020) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/prezentacija_Bernazuk.pdf
17. Берназюк Ян. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні принципів рівності та змагальності в адміністративному процесі (05.11.2019) <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/817702>

Використані джерела:

18. Берназюк Ян. Ефективність виконання судового рішення: між принципами обов'язковості (виконуваності), правової визначеності (res judicata) та принципом пропорційності (збалансованості) <https://constitutionalist.com.ua/efektyvnist-vykonannia-sudovoho-rishennia-mizh-pryntsypamy-obov-iazkovosti-vykonuvanosti-pravovoi-vyznachenosti-res-judicata-ta-pryntsypom-proporsijnosti-zbalansovanosti>
19. Берназюк Ян. Верховенство права та принцип розподілу державної влади (на прикладі захисту соціальних прав) <https://constitutionalist.com.ua/verkhovenstvo-prava-ta-pryntsyp-rozpodilu-derzhavnoi-vlady-na-prykladi-zakhystu-sotsialnykh-prav>
20. Берназюк Ян. Заборона дискримінації як конституційно-правовий принцип: поняття та особливості реалізації <https://constitutionalist.com.ua/zaborona-dyskryminatsii-iak-konstytutsijno-pravovyj-pryntsyp-poniattia-ta-osoblyvosti-realizatsii>
21. Берназюк Ян. Судовий збір: між правом на доступ до правосуддя та принципом рівності усіх учасників судового процесу <https://constitutionalist.com.ua/sudovyj-zbir-mizh-pravom-na-dostup-do-pravosuddia-ta-pryntsypom-rivnosti-usikh-uchasnykiv-sudovoho-protsesu>
22. Берназюк Ян. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі: особливості адміністративного судочинства // <https://constitutionalist.com.ua/pryntsyp-ofitsijnoho-z-iasuvannia-vsikh-obstavyn-u-spravi-osoblyvosti-administratyvnoho-sudochynstva>
23. Берназюк Ян. Незастосування судом закону: між верховенством права та принципом розподілу державної влади (на прикладі захисту соціальних прав) // https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/kas_rish/Zbirnik_tez_6_konferen_6_07_2023.pdf
24. Берназюк Ян. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі: особливості адміністративного судочинства // <https://constitutionalist.com.ua/pryntsyp-ofitsijnoho-z-iasuvannia-vsikh-obstavyn-u-spravi-osoblyvosti-administratyvnoho-sudochynstva>
25. Берназюк Ян. Застосування принципу lex specialis при вирішенні колізій у законодавстві: аналіз судової практики // Слово Національної школи суддів України. 1-2 (38-39) 2022, С. 69-82. http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2022_1_2_38_39/Bernazyk.pdf
26. Берназюк Ян. Застосування принципу верховенства права (правовладдя) для вирішення колізій у законодавстві // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 4 (22) – серпень-вересень 2022 – С. 80-98. https://intelekt.org.ua/wp-content/uploads/2022/09/expert_4_22_stattya_stefanchuk_fedorenko_yanchuk.pdf
27. Берназюк Ян. Принцип процесуальної економії як складова ефективності адміністративного судочинства // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 3 (21) – червень 2022 – С. 133-142. <https://maup.com.ua/assets/files/expert/21/10.pdf>

Використані джерела:

28. Берназюк Ян. Принцип пропорційності у практиці Європейського суду з прав людини // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 6 (18) – грудня 2021 – С. 197-214 <https://maup.com.ua/assets/files/expert/18/14.pdf>
29. Берназюк Ян. Поняття та особливості принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 66. – С. 135-141 https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/NVUzhNU_66.pdf
30. Берназюк Ян. Принцип належного урядування (good governance): національна та європейська судова практика // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 64. – С. 189-197. http://visnyk-juris-uzhnu-uz.com/wp-content/uploads/2021/06/NVUzhNU_64.pdf
31. Берназюк Ян. Легітимні очікування (reasonable expectations) як складова принципу юридичної визначеності у вітчизняній та європейській судовій практиці // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – 2021, № 2 (94), С. 13-28 <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1359/1236>
32. Берназюк Ян. The principle of good governance: concept, content and values. Принцип належного урядування (good governance): поняття, зміст та значення // Visegrad Journal on Human Rights. 2021, № 2, С. 357-362. http://vjhr-journal.sk/wp-content/uploads/2021/06/VJNR_2_2021.pdf
33. Берназюк Ян. Принцип легітимних очікувань (legitimate expectations): поняття та зміст // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 3 (15) – червень 2021 – С. 147-162. <https://maup.com.ua/ua/ekspert/vypusky.html>
34. Берназюк Ян. Принцип рівності сторін у сучасній доктрині податкового права (на прикладі розгляду публічно-правових спорів) // Право України. – 2020. – № 4. – С. 57-71. https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2020_4
35. Берназюк Ян. Конституційні гарантії реалізації в Україні принципу обов'язковості судового рішення (на прикладі вирішення публічно-правових спорів) <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1048627/> <https://sud.ua/ru/news/blog/188062-konstitutsiyini-garantiyi-realizatsiyi-v-ukrayini-printsipu-obovyazkovosti-sudovogo-rishennya-na-prikladi-virishennya-publichno-pravovikh-sporiv>
36. Берназюк Ян. Принцип змагальності судового процесу як складова права на справедливий судовий розгляд // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – Том 3 № 87 (2019). – С. 14-25. <http://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/376/331>

Використані джерела:

37. Берназюк Ян. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону <https://sud.ua/ru/news/blog/182593-kategoriya-yakist-zakonu-yak-skladova-printsipu-verkhovenstva-prava-ta-garantiya-zastosuvannya-sudom-naybilsh-spriyatlivogo-dlya-osobi-tlumachennya-zakonu>
38. Берназюк Ян. Нові підходи Верховного Суду до захисту права на пенсію громадян України, які проживають за її межами (між принципами законності та справедливості) <https://sud.ua/ru/news/blog/175514-novi-pidkhodi-verkhovnogo-sudu-do-zakhistu-prava-na-pensiyu-gromadyan-ukrayini-yaki-prozhivayut-za-yiyi-mezhami-mizh-printsipami-zakonnosti-ta-spravedlivosti>
39. Берназюк Ян. Мотивованість судового рішення як гарантія реалізації принципу верховенства права // Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2018. – № 5. – С. 18-22. http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2018.pdf
40. Берназюк Ян. Конституційний принцип рівності та його особливості в адміністративному судочинстві <https://sud.ua/ru/news/blog/143839-konstitutsiynyi-printsip-rivnosti-ta-yogo-osoblivosti-v-administrativnomu-sudochinstvi>
41. Берназюк Ян. Міжнародні стандарти дотримання принципу змагальності в судовому процесі <https://sud.ua/ru/news/blog/149910-mizhnarodni-standarti-dotrimannya-printsipu-zmagalnosti-v-sudovomu-protsesi>
42. Берназюк Ян. Поняття та критерії мотивованості судового рішення як однієї з гарантій дотримання судами принципу верховенства права <https://sud.ua/ru/news/blog/133015-ponyattya-ta-kriteriyi-motivovanosti-sudovogo-rishennya-yak-odniyeyi-z-garantiy-dotrimannya-sudami-printsipu-verkhovenstva-prava>
43. Берназюк Ян. Строк звернення до суду як елемент принципу правової визначеності, практика ЄСПЛ <https://sud.ua/ru/news/blog/124382-strok-zvernennya-do-sudu-yak-element-printsipu-pravovoyi-viznachenosti-praktika-yespl>
44. Берназюк Ян. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдання та практики ЄСПЛ https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/principles_of_%20administrative_proceedings.pdf
45. Берназюк Ян. Верховенство права та його складові: класичні, нові та нетипові принципи https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/principles_of_proceedings_bernaziuk.pdf

Верховний
Суд

Дякую за увагу!